

ISLAMSKA MISAO

Osnivač i izdavač: Fakultet za islamske studije, Novi Pazar

Za izdavača: Prof. dr. Enver Gicić

Glavni urednik: Prof. dr. Enver Gicić

Pomoćnik urednika: Prof. dr. Hajrudin Balić

Redakcija: prof. dr. Admir Muratović, prof. dr. Almir

Pramenković, hfz.doc. dr. Haris Hadžić, doc. dr. Siham Mevid

Šerijatski recenzent: prof. dr. Almir Pramenković

Tehnički urednik: Senad Redžepović

Lektor: Samir Škrijelj

Štampa: El-Kelimeh, Beograd

Tiraž: 500 primjeraka

Adresa redakcije: Fakultet za islamske studije,
ul. Rifata Burdževića 1, 36300 Novi Pazar

Štampanje ovog broja pomogla je Vlada R. Srbije - Kancelarija
za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije Novi Pazar /
glavni urednik Enver Gicić. - 2007, br. 1- . - Novi Pazar : Fakultet za islamske
studije, 2007- (Užice : Grafičar). - 24 cm

Godišnje.

ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)

COBISS.SR-ID 141771532

Prof. dr. Mirsada S. Zukorlić¹²⁶

Nastavno odjeljenje u Novom Pazaru,
Učiteljski fakultet, Univerzitet u Beogradu

37.091.33-027.22:592/504

379.84

Prof. Fikret Zukorlić, profesor vjerske nastave

Gimnazija, Novi Pazar

Prof. Dženeta Dž. Murić, profesor religijske pedagogije

Fakultet za islamske studije u Novom Pazaru

PEDAGOŠKI ZNAČAJ ŠKOLE U PRIRODI

Rezime

U radu je predstavljena škola u prirodi kao organizacioni model odgojno-obrazovnog rada koji pruža mogućnost cjelovitog odoja i koji predstavlja svojevrsan otpor prenaglašenoj obrazovnoj funkciji škole pri čemu se marginalizira njena odgojna uloga.

Shodno vrijednostima odgojno-obrazovnog rada u neposrednoj životnoj stvarnosti, cilj ovog rada je da se sagledaju i obrazlože odgojne mogućnosti škole u prirodi. Ona predstavlja „mjesto“ sa najboljim pretpostavkama za interdisciplinarni pristup, primjenu metoda aktivnog učenja putem posmatranja, kao i za ambijentalno i čulno učenje. Ideja o školi u prirodi ukorijenjena je u učenjima čuvenih pedagoških klasika (Pestaloci, Džon Lok i Ž.Ž. Ruso...), a zbog mogućnosti integrativnog izvođenja nastave njena aktuelnost u savremenoj pedagoškoj nauci sve više dobija na značaju.

Ključne riječi: *cjelovit razvoj ličnosti, škola u prirodi, integrativni pristup, ekološki odgoj.*

¹²⁶ mirsadzukorlic@hotmail.com

PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE OF SCHOOL IN NATURE

Summary

The paper presents the school in nature as an organizational model of educational work that represents a kind of resistance to the overemphasized educational function of the school, while marginalizing its educational role.

In accordance with the values of educational work in the immediate reality of life, the aim of this paper is to consider and explain the educational possibilities of the school in nature. It represents a “place” with the best preconditions for an interdisciplinary approach, the application of active learning methods thought observation, as well as for ambient and sensory learning. The idea of a school in nature is rooted in the teachings of famous pedagogical slassics (Pestalozzi, John Lock and JJ Rousseaua) and due to the possibility of integrative teaching, its relevance in modern pedagogical science is gaining in importance.

Key words: *holistic personality development, school in nature, integrative approach, environmental education.*

UVOD

U nastojanju da teorijski pozicioniramo školu u prirodi i ukažemo na opravdanosti (pedagoško-ekološke, didaktičke, metodičke) ovog organizacionog modela odgojno-obrazovnog rada, na početku, dajemo historijski pregled njenog nastanka i razvijanja.

Ideja o razvoju škole u prirodi poznata je od davnih vremena, a posebno je naglašena u djelima filozofa i humanista i pedagoških klasika. U antičkoj Grčkoj učeni ljudi podučavali su mlade na svakom raspoloživom prostoru, u prirodi, na trgovima, u forumima. U antičkom Rimu obuka se izvodila na vježbalištima ili tremovima. Komenski je naglašavao važnost učenja u prirodi, učenja osjetilima i kroz vlastito iskustvo „iz prve ruke“, a potom iz knjiga. Vitorino de Feltre je svoj *Dom radosti* sagradio u prirodi. Odgoj u prirodi, proizašao je iz Rusoove ideje o ladanjskim internatskim školama, zbog zdravstvenog i odgoja mladih izvan gradova. On je zatražio povratak majci prirodi, pa u svom djelu *Emil ili o odgoju* opisuje odgoj koji pojedincu omogućava neometani razvoj prirodnih sposobnosti, pri čemu poseban akcenat stavlja na čovjekov odnos prema prirodi i uticaj prirode na odgojnu dimenziju formiranja ličnosti djeteta. Stoga se prema njegovom mišljenju bez odgađanja treba vratiti prirodi, jer je ona osnova pravog čovjeka i zdravog društva. (Roth-Čerina, 2011:62) Rusoovo polazište sintetizirano je u izreci: „Vratimo se prirodi.“

Johan Hajnrih Pestaloci smatra da put do spoznaje okoliša vodi kroz perceptivne djelatnosti. On potiče stvaranje „nastave o stvarima“, otvaranje školskih muzeja i organizaciju pedagoških izleta u prirodu i time postaje jedan od utemeljitelja učenja na otvorenim prostorima. Sagradio je *Novi dom* u prirodi... Georg Keršenštajner i drugi predstavnici radne i aktivne škole tražili su da se odgojno-obrazovni rad sa učenicima odvija u prirodnim i radnim (životnim) uslovima. U razdoblju reformnih pedagoških pravaca i alternativnih i

slobodnih škola, dominantan je uticaj pedagoških mislilaca J. Deweya, M. Montessori, E. Key, L.N. Tolstoja i njegove škole u Jasnoj Poljani. Uticaj se nazire i kroz *Decroly* koncepciju, Freinetovu „narodnu školu“, waldorfsku pedagogiju R. Steinera.

Početak 20. stoljeća škole na otvorenom otvarale su se prvenstveno za djecu lošeg zdravstvenog stanja s ciljem njihovog ozdravljenja i obrazovanja izvan velikih gradova, gdje će biti izloženi čistom zraku i suncu. (Roth-Čerina, 2011:63) Među prvim takvim školama spominje se škola u Velikoj Britaniji koju je osnovao S. Redi 1889. godine pod nazivom *Nova škola*. Po ugledu na ovu školu u Njemačkoj se otvara veliki broj škola, tzv. „seoski odgojni domovi“. Na inicijativu ljekara i pedagoga, početkom 20. stoljeća otvaraju se „šumske škole“ u predgrađu Berlina (njem. Charlottenburg) za djecu nižih slojeva, a čije je zdravlje ugroženo, zbog čega nisu mogla pratiti redovnu nastavu.

Pod uticajem ovih ideja širom svijeta otvarane su slične škole, pa ih je 1934. godine u SAD-u bilo preko 5000.

Sa početkom 60-tih godina 20. stoljeća i na našim prostorima se osjetila veća potreba za zaštitom dječijeg zdravlja, pa su se u cilju ublažavanja posljedica života u urbanim sredinama rješenja nalazila u povremenim boravcima učenika osnovnih škola u prirodi, radi oporavka i rekreacije. Također, javila se potreba da djeca borave u prirodnoj sredini i tokom nastavne godine, uz realizaciju obaveznih programskih sadržaja i odgojno-obrazovnih zadataka.

Zbog svojih pedagoških opravdanosti ovaj oblik odgojno-obrazovnog rada škole sve je masovnije prihvaćan uz odgovarajuću materijalnu podršku. Danas je, zbog svoje velike rasprostranjenosti, konačan broj škola u prirodi nemoguće pobrojati, što govori da je ovaj vid odgojno-obrazovnog rada u praksi osnovnih škola veoma prihvaćen.

Škola u prirodi - osnovne odrednice i terminološka razjašnjenja

Škola u prirodi je specifičan i obavezujući oblik odgojno-obrazovnog rada u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i odgoja. Kao pedagoški pokret škola u prirodi (nastava u prirodi) nastala je početkom 20. vijeka kako bi se ublažile negativne posljedice boravka učenika u školama koje se nalaze u gradskim, zagađenim sredinama. Ova forma odgojno-obrazovnog rada proizilazi iz nastavnog plana i programa osnovnog obrazovanja, koji se realizira jedanput u toku školske godine, za učenike osnovne škole, a podrazumijeva jednodnevna ili višednevna putovanja i boravak učenika u pratnji uposlenika škole u prirodnom ambijentu, prilagođen uzrastu učenika s odgovarajućim uslovima zatvorenog i otvorenog prostora za poučavanje i učenje. Škola u prirodi je oblik nastave koji se organizira višednevno na posebno odabranom prirodnom odredištu s odgovarajućim uvjetima zatvorenog i otvorenog prostora za poučavanje i učenje. Vremenski škola u prirodi traje od sedam do četrnaest dana (planom i programom vannastavnih aktivnosti propisana je organizacija takve nastave, cilj, zadaci, sadržaj itd.). Program Škole u prirodi temelji se na godišnjem nastavnom planu i programu osnovne škole.

Škola u prirodi može se organizirati na tri načina:

- nastavne aktivnosti jednog razreda odvijaju se u prostoru sa internatskim smještajem učenika;
- nastavne aktivnosti jednog razreda odvijaju se u prirodi, s tim da se djeca dovode iz grada;
- učenici dolaze jednu do dvije sedmice u internatsku školu.

Škola u prirodi predstavlja vid osnovne pojmovne veze o užem i širem zavičaju, gdje će, daleko od gradske buke, učenici moći naučiti da od prirode uzmu sve što je dobro, a da istu ujedno i sačuvaju. Ovakvo poučavanje neophodno je i njegov značaj je u učenju putem kojeg se razvijaju interkulturalnost i interdisciplinarnost, upoznaju

globalna zbivanja. Učenje o prirodi u prirodnom ambijentu imperativ je vremena i ranog učenja, od bližeg ka daljem i u mlađem školskom uzrastu zauzima posebno mjesto u Nastavnom planu i programu. Prema prirodno-geografskim uslovima gdje se odvija, Škola u prirodi može biti organizirana kao: primorski model, planinski model i model „zvjezdani gaj“.

U pedagoškoj teoriji i praksi susrećemo različite nazive za Školu u prirodi. U Njemačkoj prevladavaju nazivi *Waldschulen* i *Freiluftschulen*, u Engleskoj i Sjedinjenim Američkim Državama *Open Air Schools*, u Francuskoj *Ecoles de plein-air* i *Ecole au soleil*, u Italiji *Scuola all'aperto*. Kod nas pored ustaljenog termina Škola u prirodi, postoje alternativni nazivi: šumska škola, vazдушna škola, škola u slobodnoj prirodi, seoski odgojni domovi, ljetna škola, poljska učionica, škola na čistom zraku i sl. I rekreativna nastava se često koristi kao alternativni naziv za školu u prirodi, međutim, smatra se neadekvatnim jer ne izražava suštinu i ne obuhvata sve vidove pedagoškog rada koji su inače obuhvaćeni stvarnim aktivnostima. Opravdanije je koristiti termin *Škola u prirodi* jer ona obuhvata i nastavu i nastavne aktivnosti, ali i brojne vannastavne aktivnosti, odnosno aktivnosti u slobodnom vremenu.

Aktivnosti u Školi u prirodi

Nezaobilazne aktivnosti koje su zastupljene u svim modelima Škole u prirodi su: nastava, samostalan rad učenika i aktivnosti u slobodnom vremenu.

Nastava se odvija po obaveznom planu i programu, kroz sadržaje koji su prilagođeni uslovima sredine. Obuhvata obradu novih sadržaja, kao i provjeravanje, utvrđivanje i praktičnu primjenu ranije stečenih znanja. Vrijeme koje učenici provode na nastavi treba svesti na realne okvire, a nastavne sadržaje realizirati neposredno u prirodi. Pri tome treba uzeti u obzir činjenicu da su prirodni i klimatski uslovi faktori koji to određuju (usp. Jovanović 2006.). Od tipova nastavnog časa najčešće se ističu uvježbavanje i provjera stečenog znanja i vještina u

neposrednoj prirodnoj sredini. Kako većina ovih metoda podsjeća na školski rad, valja naglasiti da u suštini to nije, niti smije biti preslikavanje školskog rada. To znači, nema predavanja, ispitivanja, ocjenjivanja i sličnih osobina nastavnog i školskog rada. Sticanje znanja, vještina i navika, te razvijanje psihičkih i tjelesnih sposobnosti učenika, odvija se prvenstveno kroz igru i praktični rad (usp. Omerović 2016.).

Samostalan rad učenika u školi u prirodi podrazumijeva da oni samostalno rješavaju svoje domaće obaveze koje proizilaze iz nastavnih i drugih aktivnosti. Za ove aktivnosti potrebna je dobra priprema, motivacija učenika, jasni zadaci i zaduženja svih učenika. Sami zadaci trebaju biti zanimljivi i prigodni. Mogu podrazumijevati i kontinuiranu zaposlenost učenika, sakupljanje materijala, čuvanje pribora, bilježenje opažanja... S obzirom da stepen samostalnosti, rad učenika može biti djelimično i potpuno samostalan, u Školi u prirodi učenik ne može računati na pomoć roditelja prilikom izvršavanja domaćih obaveza, ali može računati na nastavnikovu pomoć. Nastavnik određuje način rada prije njegovog početka, a također i vodi računa da vrijeme koje je predviđeno za samostalan rad učenika bude u realnim okvirima. Dok učenici rade nastavnik ih u zavisnosti od aktivnosti može obilaziti, razgovarati sa njima o zadacima koje rade i ohrabrivati ih. Učenici mogu raditi individualno, u paru ili grupno. Od neprocjenjive je važnosti i to što se učenici mogu međusobno pomagati. Sadržaji koji su predviđeni za samostalan rad učenika mogu biti: odgovaranje na pitanja koja idu uz prethodno obrađen tekst, sastavljanje dramski tekst o stanovnicima mjesta u kojem borave, izrađivati lutke za lutkarsko pozorište, osmišljavati plakat, pisanje razglednice... Radovi nastali na ovaj način uglavnom služe za uređivanje panoa, albuma, izložbi... (usp. Jovanović 2006.).

Aktivnosti u slobodnom vremenu podrazumijevaju brojne i raznolike aktivnosti (sportsko-rekreativne, kulturno-zabavne, radno-uslužne i sl.) tokom dana ili u večernjim satima. Grupe se formiraju prema interesovanjima učenika. Kod učenika se podstiče socijalizacija i razvoj kreativnih potencijala igrom, zabavom i druženjem. Također,

kroz aktivnosti u slobodnom vremenu utiče sa na osjetilne, emocionalne, moralne i intelektualne funkcije djeteta, odnosno na njihov cjelokupan razvoj. (Pauković, Philips 2010.) S obzirom na to da se izvode pod stručnim rukovodstvom lica različitih profila (učitelji, saradnici, animatori, voditelji sportsko-rekreativnih aktivnosti i sl.) one istovremeno pružaju mogućnost proširenog pedagoškog djelovanja.

Ciljevi Škole u prirodi

Primarni izvori znanja kao što su prirodna i društvena sredina najadekvatniji su izvori znanja i mjesta pedagoške aktivnosti. Nastava u prirodi kao oblik izvanučioničke nastave pedagoški je učinkovita i interesantna s obzirom na ciljeve savremenog obrazovanja. (De Zan 1999.) „Pedagoški ciljevi podrazumijevaju stvaranje raznovrsnih pedagoških situacija kakve nije moguće stvoriti u školskim uvjetima, a u kojima djeca uz spontanu i prijateljsku socijalnu klimu zadovoljavaju svoje osnovne potrebe (pripadanje, ljubav, sigurnost, samopotvrđivanje).“ (Bognar, Matijević, 1993:107)

Realizacijom Škole u prirodi ostvaruju se sljedeći ciljevi:

- zdravstveno-rekreativni,
- obrazovno-odgojni i
- socijalni (Leksikon obrazovnih termina 2014: 486).

Zdravstveno-rekreativni ciljevi Škole u prirodi

Razvoj tjelesnih sposobnosti učenika i očuvanje njihovog zdravlja ugrožavaju negativne posljedice urbanizacije životne sredine, zagađenost vazduha, saobraćajna buka, nedostatak slobodnih zelenih površina. U savremenim uslovima življenja djeca u gradskim sredinama su manje fizički aktivna što neminovno ima za posledicu osiromašene motoričke sposobnosti i narušenu biološku i psihološku ravnotežu organizma.

U Školi u prirodi zdravstveno-rekreativni ciljevi realiziraju se kroz različite aktivnosti kojima se utiče na očuvanje i unapređivanje zdravlja učenika, kao i podsticanje razvoja zdravih životnih navika. Riječ je o aktivnostima koje se uglavnom odvijaju na otvorenom prostoru što omogućava djeci da budu izložena dejstvu prirodnih faktora (sunce, čist zrak, raznovrsnost i bogatstvo zvukova i mirisa). Rekreativne i sportske aktivnosti u Školi u prirodi mogu se realizirati kad god postoje uslovi, bez obzira na godišnje doba, jer svako doba može pružiti posebna zadovoljstva i doživljavanje nečeg lijepog i novog što će prijati dječijem organizmu.

„Blagotvornost organiziranja nastave u prirodi prvenstveno se ogleda u jačanju imuniteta djece. Djeci se poboljšava apetit, krvna slika, a uslijed boravka na planini to se posebno odnosi na poboljšanje hemoglobina i broj eritrocita. Djeca se kući vraćaju psihički i fizički svježija.“ (Nikolić 1994.)

Aktivnosti koje se realiziraju u Školi u prirodi u velikoj mjeri zavise od uslova i mogućnosti djece i škole. U tom smislu, mogu biti najjednostavnija, živahna i djeci poznata i pristupačna kretanja (elementarne igre, terenske igre, vježbe podražavanja, provlačenje i trčanje između drveća, preskakanje prirodnih prepreka, šetnje kroz šumu, klackanje, ljuljanje) ili pak, u zavisnosti od godišnjeg doba, igre na snijegu (zima) i plivanje i igre u vodi (ljetno).

Obrazovno-odgojni ciljevi Škole u prirodi

Prve ideje o potrebi odgajanja djece u prirodi i ostvarivanje tih ideja govore o tome da je ovakav vid rada nastao najprije iz zdravstveno-medicinskih razloga, dok su drugi, pedagoški razlozi, prevladali kasnije. Obrazovno-odgojni ciljevi bazirani su na upoznavanju prirodne i društvene sredine u neposrednom kontaktu učenika s okruženjem, kao i na utvrđivanju i produbljivanju ranije stečenih znanja (Leksikon obrazovnih termina 2014: 486). Osim toga, pružene su mogućnosti za razvijanje novih interesovanja, kao i za praktičnu primjenu stečenih

znanja u svakodnevnom životu. Uslovi u kojima se organizira Škola u prirodi pružaju široke mogućnosti za uspješniju realizaciju obaveznih nastavnih sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom, a posebno onih koji zahtijevaju da se obrade u neposrednom kontaktu sa prirodnom sredinom, sa pojavama i događajima u njoj. Neposredno u prirodi učenici bogate iskustva o živoj i neživoj prirodi, o prirodnim uslovima, pojavama, životu i radu ljudi u različitim geografskim predjelima, međusobnoj povezanosti i zavisnosti biljnog i životinjskog svijeta, kulturno-historijskoj prošlosti kraja i dr. (Jovanović 2006: 255) Zbog uzročno-posljedične povezanosti zbivanja u prirodi učenicima je potrebno osigurati uslove za mnogostrano posmatranje na osnovu kojeg će moći uočiti i shvatiti jednostavnije pojave u prirodi. Duhovni i fizički rast djece oplemenjuje se doživljajima kolektivnog rada i života, ostvaruje se komunikacijama putem raznovrsnih igara, razvija se smisao za uočavanje ljepote koju priroda nudi. Na taj način razvija se i logičko mišljenje, bude se interesovanja i formira stav o prirodi.

Organizacija nastave i ukupan boravak u Školi u prirodi su fleksibilni i podrazumijevaju paralelno i integrativno izvođenje nastave svih predmeta. Škola u prirodi je pogodan „milje” za korelaciju više nastavnih predmeta, tj. povezivanje suštinskih elemenata nastave u skladnu cjelinu da bi učenici formirali jedinstven pogled na svijet. U nastavnoj praksi korelacija se uglavnom shvata kao povezivanje srodnih sadržaja iz različitih predmeta, a svrha joj je da nastavu učini efikasnijom, racionalnijom i ekonomičnijom. (Vilotijević 2008.) U prirodi je omogućeno učenicima učenje cjelovitim doživljajem i razumijevanjem životnih i nastavnih sadržaja u neposrednoj stvarnosti, kao i promatranje prirodnih promjena i uočavanje određenih uzročno-posljedičnih odnosa (usp. Stella 2000.). Samim tim, učenicima se ukazuje na važnost zaštite prirode i aktivno se uključuju u konkretne akcije. (Opširnije: vidjeti u Omerović, M. Zukorlić M, 2019.)

Socijalni ciljevi Škole u prirodi

Osavremenjivanje škole, između ostalog, podrazumijeva promjenu položaja učenika u odgojno-obrazovnom procesu u kvalitativno novim odnosima između njega i nastavnika i učenika međusobno. Aktivnosti djece u prirodi su značajne za njihovo međusobno upoznavanje (sklonosti, želje, potrebe, interesovanja) i zbližavanje. Učenici su u prilici da ulaze u raznovrsne vršnjačke grupe, saraduju sa njima i stvaraju nove veze i prijateljstva. Svo vrijeme provode zajedno u kolektivu, u istim uslovima, igraju se, hrane, spavaju... Zajednica traži red, samodisciplinu, usaglašavanje mišljenja oko svrhe, kao i granica zajedništva. Istovremeno, ona znači osjećati se jače, zaštićeno i zajednički se veseliti - biti sretan i to podijeliti sa drugima. U Školi u prirodi mlad čovjek može doživjeti da pojedinac utiče na cjelinu; može naučiti s kojim se to sredstvima postiže; može naučiti šta nude institucije; kako se stvaraju pravila i šta osigurava pridržavanje tih pravila, te kakvu zaštitu ona daju. (Hetig 1997:224)

Sve prethodno navedeno ide u prilog organizaciji odgojno-obrazovne forme kakva je Škola u prirodi, jer ista podrazumijeva da i u planiranju i u realizaciji programskih sadržaja učestvuju i stručna lica, saradnici i animatori za pojedine aktivnosti kao što su sportsko-rekreativne. Ovakav pristup podrazumijeva orijentiranost nastavnika na izradu nastavnog kurikuluma, efikasno pedagoško komuniciranje, kao i pripremanje učenika za život u zajednici... U podsticajnom ambijentu, u prirodnom okruženju učenici slobodnije komuniciraju, ostvaruje se pozitivna međuzavisnost i razmjena informacija i zajednička saradnja. Kao posebno važnu strategiju vježbanja socijalnih vještina učenika koja se sprovodi sa cijelim odjeljenjem izdvajamo strukturiran program kooperativnog učenja, koji dovodi do unapređivanja socijalne interakcije i interpersonalnih odnosa učenika. Ovakvim pristupom integriira se podučavanje socijalnih i akademskih znanja i vještina kao dio svakodnevnog školskog rada, čime se doprinosi socijalnom funkcioniranju pojedinca, akademskim kompetencijama i uspostavljanju socijalne podrške.

Ekološki odgoj - nužnost i integralni dio cjelovitog odgojnog pristupa u Školi u prirodi

U Školi u prirodi postoje dobre pretpostavke za interdisciplinarni pristup i cjelovito sagledavanje, otkrivanje i razumijevanje pojava u relacijama priroda-društvo-čovjek. Potpuni cilj ekološkog odgoja postiže se kada se ostvari potrebno jedinstvo između ekoloških znanja (obrazovanje), ekološke svijesti (znanja, stavovi, uvjerenja i ubjeđenja) i ekološkog praktičnog djelovanja i ponašanja (voljno-motivaciona komponenta). Ekološka obrazovanost i odgojenost obuhvataju posjedovanje odgovarajućih znanja, umijeća (vještina) i navika praktično-djelatnog karaktera, razvijenost visokih etičko-estetskih osjećanja i vrijednosti prema čovjekovoj prirodnoj sredini i prirodi uopće, razvijene osobine ličnosti jake volje spremne da se neposredno angažira u aktivnostima očuvanja i unapređivanja čovjekove prirodne i radne sredine. O zadovoljavajućem nivou ostvarenosti ciljeva i zadataka ekološkog odgoja možemo govoriti samo ako se ostvari jedinstvo navedenih komponenti izraženo u smislu znati-umjeti-činiti.

Koncepcija rada škole u prirodi nudi mogućnost integriranog ostvarivanja odgojnih ciljeva (razvoj cjelokupne ličnosti učenika) sa ciljevima ekološkog odgoja, kao i realizaciju sadržaja nastavnih predmeta. Ekološki odgoj dobija svoj puni smisao onda kada se realizira u korelaciji sa sadržajima iz oblasti tjelesno-zdravstvenog, intelektualnog, moralnog, radnog, estetskog i religijskog odgoja:

Tjelesno-zdravstveni odgoj

- pravilan rast i razvoj djece;
- jačanje zdravlja i tjelesnih sposobnosti;
- ublažavanje posljedica višemjesečnog boravka u zatvorenom prostoru (umanjene tjelesne aktivnosti, nepravilne ishrane);
- razvijanje higijenskih navika;

- upoznavanje štetnih dejstava psihoaktivnih supstanci (pušenje, otrovne gljive, biljke).

Integrirani pristup: tjelesno-zdravstveni - ekološki odgoj

- poštovanje i ljubav prema svemu živom; shvatanje uticaja sredine (zrak, voda, svjetlost) na rast, razvoj i opstanak živih bića;
- svijest o uticaju čovjeka na okruženje i mjesto čovjeka (razumno biće - *homo sapiens*) u lancu ishrane; spoznaja čovjeka kao dijela biosfere;
- shvatanje posljedica (negativnih) nepromišljenog odnosa čovjeka prema prirodi po čovjekovo zdravlje i održivi razvoj;
- razumijevanje potrebe harmoničnog odnosa između čovjeka i prirode, izgrađivanje stava djeteta prema zdravom silu življenja, sposobnost donošenja ekoloških odluka...

Intelektualni odgoj podrazumijeva:

- sticanje bitnih znanja o razvoju prirode, društva i ljudskog mišljenja;
- razvijanje istraživačkog duha i motivacije za učenje, radoznalosti i sl.;
- razvijanje perceptivnih sposobnosti, analitičkog i sintetičkog mišljenja, zaključivanja, apstraktnog mišljenja;
- samostalno sticanje znanja, provjera i primjena stečenog znanja u praksi i dugoročnije pamćenje naučenih sadržaja.

Integrirani pristup: intelektualni odgoj - ekološki odgoj

- razvijanje apstraktnog mišljenja;
- razvijanje sposobnosti da spontano misle, zainteresiranosti i

istraživačke radoznalosti učenika za svijet u kome žive;

- razvijanje sposobnosti postavljanja pitanja (riječju *zašto* dijete teži da utvrdi razlog postojanja stvari i pojava);

- obrazovanje za održivo društvo podrazumijeva kompetencije kao što su: kritičko mišljenje, zamišljanje budućih scenarija i donošenje odluka u saradnji sa drugima.

Moralni odgoj

- donošenje i usvajanje pravila i normi ponašanja i pridržavanje dogovorenih pravila;

- podsticanje i jačanje osjećaja odgovornosti za vlastite postupke i rezultate;

- razvijanje ljubavi prema vlastitom zavičaju i osjećaj ponosa zbog te pripadnosti;

- pravilan odnos prema naslijeđu iz prošlosti.

Integrirani pristup: moralni odgoj - ekološki odgoj

- ekološko razmišljanje neposredno izrasta iz interakcije osobe sa socijalnim i prirodnim okruženjem, odnosno iz načina na koji osoba opaža svoju sredinu i odnosi se prema njoj;

- razvoj empatije, solidarnosti, socijalne i ekološke odgovornosti, zrelosti i autonomije, kompetencije, sposobnosti samooblikovanja i jačanja ličnosti (odgoj za održivo društvo).

Radni odgoj

- razvijanje radne i tehničke kulture mladih i njihovog pozitivnog odnosa prema radu;

- razvijanje svijesti o značaju rada i pravilnog odnosa prema radu;
- ovladavanje radnim vještinama i navikama, kao i sposobnostima neposredne primjene stečenih znanja u praksi;
- razvijanje hrabrosti, odgovornosti, odlučnosti i upornosti pri radu;
- razvijanje natjecateljskog duha, kulture navijanja i prihvatanja poraza i pobjede

Integrirani pristup: radni odgoj - ekološki odgoj

- shvatanje čovjekovog uticaja na okolinu i zapažanje nastalih promjena u njoj;
- shvatanje posljedica čovjekovog rada nepromišljenim odnosom prema prirodi;
- razumijevanje otuđenja čovjeka od prirode i od ljudi uslijed tehnološkog napretka i individualnosti.

Estetski odgoj

- razvijanje sposobnosti uočavanja, doživljavanja, vrjednovanja i stvaranja lijepog u prirodi i u životu;
- razvijanje poštovanja prema narodnoj baštini;
- podsticanje razvoja i bogaćenje rječnika (govora), kulture usmenog i pisanog izražavanja.

Integrirani pristup: estetski odgoj - ekološki odgoj

- upoznavanje (uočavanje) i doživljavanje prirode i buđenje emocionalne osjetljivosti pobuđuje osjećaj zabrinutosti za njeno očuvanje, na kojem se temelji ekološko djelovanje (stvaranje) kao i život u skladu sa prirodom;

- jačanje empatijskog odnosa prema prirodi i istraživanju prirode.

Religijski odgoj

- vjera u Boga i spoznaja Boga – Stvoritelja svega u Univerzumu;
- razvijanje pozitivnih emocija (ljubavi) prema Stvoritelju i bogobožnosti;
- dosljedno i kontinuirano ponašanje u skladu sa vjerskim propisima.

Integrirani pristup: religijski odgoj - ekološki odgoj

- čovjek nije stvoritelj prirode i svijeta, niti je svijet njegovo vlasništvo kojim može raspolagati kako želi;
- dragi Bog je stvorio prirodu i ona Njemu pripada;
- sve je u prirodi znak Božije egzistencije;
- čovjek, kao namjesnik na Zemlji, ne smije uništavati i remetiti ekološki balans, red i poredak koji nas približava Bogu, svome voljenom izvoru i utočištu svega stvorenog.

Zaključak

Postoji niz argumenata za organizaciju Škole u prirodi, a i pedagoških, didaktičkih, metodičkih i ekoloških opravdanosti ovog organizacionog modela odgojno-obrazovnog rada. *Podvalačimo: u dobro organiziranoj Školi u prirodi postoje realni uvjeti za integrativni pristup i korelaciju nastavnih sadržaja više nastavnih predmeta, cjelovit odgojni pristup - pri čemu škola ostvaruje svoju odgojnu misiju.*

Za razliku od nastave u učionici (školi), nastava u posebnim uslovima, van učionice i van škole, zahtijeva bitno drugačiji pristup i posebne zahtjeve. Za rad u Školi u prirodi od nastavnika se traži da ima široko obrazovanje, a istovremeno i uske specijalnosti, socijalnu kompetenciju, poznavanje učenika, kao i konkretnih životnih okolnosti - svedeno rečeno: ako se u školi traži da nastavnik poznaje nastavu, u nastavi van učionice i škole traži se da nastavnik „poznaje život“. Nastavnik treba da osmisli zanimljive aktivnosti za učenike, uvažavajući metodičku organizaciju rada u izvanučioničkoj nastavi, koja podrazumijeva:

- poznavanje općih ciljeva organiziranja škole u prirodi kao oblika odgojno-obrazovnog rada (odgojni, obrazovni i funkcionalni - praktični);

- poznavanje posebnih, odnosno specifičnih ciljeva koji su usmjereni na usvajanje dijela nastavnog plana i programa (neposredno upoznavanje sa pojavama i odnosima u prirodi i društvenoj sredini, upoznavanje sa prirodno-geografskim obilježjima i historijskim znamenitostima države u kojoj se realiziraju pojedini oblici odgojno-obrazovnog rada, sticanje znanja o kulturnom naslijeđu, obrazovnim i privrednim dostignućima koja su u vezi sa djelatnošću škole, posjetu spomenicima svjetske kulture, rekreativno-zdravstveni i socio-psihološki razvoj učenika;

- poznavanje mogućnosti fleksibilnog rada, što podrazumijeva i paralelno i integrativno izvođenje nastave svih predmeta s obzirom da

se Škola u prirodi realizira sa učenicima razredne nastave;

- poznavanje mogućnosti izbora nastavnog gradiva i njegovo strukturiranje kako bi se osigurala povezanost društvenih i prirodnih pojava i poučavanje u prirodi u njenom jedinstvu, s različitim aspektata, korištenjem metodologije aktivnog učenja i metodologije usmjerene na dijete (učenika).

U Školi u prirodi nastava je okrenuta učeniku, a težište je na njihovom samostalnom dolaženju do spoznaja. To je jedan od razloga što je *istraživačka nastava* dobila široku primjenu u ovoj formi odgojno-obrazovnog rada.

Kao oblik učenja koji se ostvaruje u neposrednom i bliskom okruženju učenika, u Školi u prirodi svoj puni smisao dobija i *ambijentalno* učenje. Sve što učenik uči, saznaje kroz neposredno i očigledno posmatranje. Jedna od tehnika rada je i ambijentalna edukativna radionica, kao primjer dobre školske prakse i okvir aktivne nastave, a može se realizirati u prirodi (šuma, planina, livada), u kulturnoj instituciji (biblioteka, muzej, pozorište, kino), u prostoru kulturno-historijske zadužbine (vjerski objekti, spomenici, tvrđave, kuće).

Zbog svog smisla, značaja, ciljeva i zadataka *ekološki odgoj* shvatamo kao nerazdvojni, sastavni dio i područje općeg odgoja i obrazovanja, a ekološku kulturu kao dio kulture svakog pojedinca i društva uopće, jer nema porasta ni ekološke kulture bez porasta opće kulture, a Škola u prirodi je „bogat milje“ ekoloških sadržaja.

Kao sinteza svega navedenog, s jedne strane, i integrativni dio ličnosti, s druge strane, *religijski odgoj* dobija puni smisao u prirodnom okruženju - okruženju očiglednosti i besprijekornosti.

Sve škole u prirodi osnovane širom svijeta opravdale su svoje postojanje i povoljno djelovale na psihofizički razvoj djeteta, na sticanje znanja putem percipiranja i praktičnih radova u neposrednoj okolini.

Nadamo se da je ovaj organizacioni model imperativ kojem stremi naša škola i obrazovna politika koja je kreira.